

GRUNDTVIGSK FORUMS ÅRSMØDE 28. 29. OKTOBER 2016

Formandens beretning 2016

Ved formand Kirsten M Andersen.

Det talte ord gælder.

Det er nemt nok at forandre, men langt sværere at forny.

Jeg vil tage udgangspunkt i tre billeder fra de seneste måneder. Jeg har givet dem overskrifterne: Halehelt, Kampplads og Tre gæt. Og derefter vil jeg i tillæg til den skriftlige beretning belyse noget af det, som vi i årets løb har prioriteret og brugt tid på. Aktuelle emner, som det er vigtigt at få lagt frem og få diskuteret og kommenteret. Det står selvfølgelig enhver frit at rejse andre spørgsmål under diskussionen af beretningen i morgen, og også for styrelsens medlemmer at supplere både den mundtlige og den skriftlige beretning.

Men nu til det første billede: Halehelt

Hen over sommeren kom N.F.S. Grundtvig op at flyve. Han blev en såkaldt halehelt på en af flyselskabets Norwegians nyindkøbte Boeing 737-800. Blandt haleheltene tæller flest nordmænd, men der er også svenskere og danskere. "N.F.S. Grundtvig hyldet ..." stod der i overskriften på pressemeddelelsen. Den 14. i rækken af danskere efter H. C. Andersen, Søren Kierkegaard, Karen Blixen, Niels Bohr, Jørn Utzon og mange flere.

Langt oppe, højt under skyerne svæver nu billedet af N. F. S. Grundtvig i en yngre udgave.

Vi kan gætte på baggrunden, men måske har det været en medvirkende faktor, at Præsident Barack Obama i forbindelse med de nordiske statsministres besøg i Washington i maj trak en forbindelse mellem Grundtvig og den amerikanske borgerrettighedsbevægelse. Et faktum er det, at ikke længe efter ringede

flyselskabet til Leder af Grundtvig Centeret Michael Schelde for at forhøre sig lidt nærmere om manden. Man ville høre noget om: hvem han var? Og det er da ikke så ringe, at vi til beskrivelsen af N. F. S. Grundtvig som præst, digter, historiker, politiker og samfundsdebattør, også kan pege på ham som halehelt. Om det så er historisk holdbart at trække direkte forbindelser mellem de grundtvigske højskoletanker og den amerikanske borgerrettighedsbevægelse, er en sag for historikerne. – Men uanset, selv når vi fraregner etiketten af høflighed, som kendetegner godt diplomati under ministrenes besøg hos præsidenten og den veloplagte værts ros af gæsterne, så er det svært ikke at blive stolt over fremhævelsen. På den anden side er det en udmærket påmindelse, at det i historien, som vi finder værdifuldt, hvad enten det er digte, institutioner, ord og tanker, vil vise sit værd, når vi formår at bringe det med os, og dele det med nye generationer og inddrage det i livet med hinanden i vores samfund.

Men når nu vi har blikket rettet mod himlen, så har halehelten – med sin kraftfulde poesi og sine teologiske ræsonnementer - formået at rette opmærksomheden væk fra sig selv og hen, ikke på halehelten, men på himmelhelten. Grundtvig fremkom med et væld af billeder og syner, der har medvirket til at give Guds ord og ånd skikkelse. Kristus som *et himmelspejl i mulde* er blot en af talrige poetiske formuleringer, der er et billede på kristen tro. Troen rejser et håb og fastholder en taknemmelighed og glæde over livet, selv i mødet med tilintetgørelsen, synd, lidelse og død.

Tanken om at mennesket er et guddommeligt eksperiment af støv og ånd er mindst lige så vigtigt at få gentaget, som det mere udbredte: menneske først, kristen så. Der er rigelige tegn i tiden på, at vi kommer til at lide af perspektivforsnævring, når vi erstatter en guddommelig målestok på mennesket med en materialistisk en af slagsen.

Andet billede: Kamppladsen

Men Grundtvig er jo ikke kun højt oppe, han er også oppe i tiden. I begyndelsen af august havde Jyllandsposten en forside med overskriften: *Kampen om Grundtvig*, og en tegning af den hvidhårede gamle med kalot, der er ved at blive trukket af led. En blå og en rød arm trækker i ham fra hver sin side. "Alle politikere i Danmark elsker Grundtvig, men tolkningerne af Grundtvigs ord stritter til højre og til venstre", og

underrubrikken fortsætter: "men hvorfor er Grundtvig så vigtig at have på sit hold?" De mange Grundtvig one liners citeres på kryds og tværs i den politiske debat.

Jes Fabricius Møller har sagt, at forfatterskabet bliver brugt som et bibliotek uden kontekst, hvor folk henter tilfældige brokker og siger: "*Grundtvig* er klog, fordi han er enig med mig".

Med de fyndige Grundtvig one liners udtrykkes typisk en række ideelle forståelser af, hvad frihed, det fælles bedste, åndsfrihed, ligeværd og fællesskab betyder i Danmark. Vi har været en af de frieste samfund. Vi har længe vænnet os til, at frihed i vores samfund stort set var uden omkostninger. Vi skal indstille os på, at frihed har omkostninger. Det er en kolossal politisk udfordring at bekæmpe terroren uden at terrorisere os selv. Det er der en risiko for. Særligt alarmerende er ændringerne i religionspolitikken, folkeoplysning og friskoleloven. Der er en tendens til at den politiske styreform demokratiet sættes ind som en modsætning og et værn mod religion. Det er nyt i en dansk sammenhæng, hvor vi godt nok har skelnet mellem religion og stat, men ikke adskilt dem fra hinanden.

Det er et gode, for selv om politik handler om alt, så er politik ikke alt. Religionsfriheden er alle friheders moder. Politisk set er Religionsfrihedens forudsætning åndsfrihed, som består af to lige vigtige sider: For det første samvittigheden, som et menneske er bundet af, og for det andet, at staten ikke tvinger borgeren i tros- og samvittighedsspørgsmål. Åndsfriheden er rammen om gode kår for andre religioner og livsanskuelser og dermed vigtigste forudsætning for et folkestyre, der udfolder sig åbent og frit.

Falder vi for forbuddets fristelser og indskrænker trosfriheden og udøvelsen af den, så følger snart indskrænkning på andre områder. Religionsfrihedens betydning for samvittighedsfrihed og åndsfrihed er grundlæggende et gode for staten.

I en replik til indførelsen af den grundlovsfæstede religionsfrihed og ændringen af statskirken til en folkekirke, konstaterede Grundtvig, at det for en umiddelbar betragtning kunne se ud som at det ville være et gode for staten, hvis alle tilhørte den samme kirke. Det ville imidlertid aldrig kunne gennemføres uden tvang og forbud. Grundtvig tænkte, at friheden der imod i langt større mål vil skabe hengivenhed overfor staten, og på den måde være til fælles bedste.

I dag er spørgsmålet et helt andet. Nogen drømmer om fordelene ved ingen religion. Religionskritik er for nogen blevet til religionslede, for problemet er ikke længere, at Gud er død, men at der alt for mange guder.

Når nogen taler for det religionsneutrale offentlige rum, og forstår religionsfrihed som frihed fra religion og ikke frihed til religion, så må man undre sig over, hvordan det kan være et bedre møde mellem mennesker, hvis vi hver især undlader at tale ud af det, vi tror på. Vi skal altså ind på kamppladsen og tage debatten om religionsfrihed på en ny tids vilkår. Der er brug for at begrunde religionsfriheden både kristeligt og politisk i et samfund præget af pluralisme.

Tredje billede: Tre gæt

På kulturmødet på Mors, som er et af de mange kulturmøder, hvor Grundtvigsk Forum har deltaget i det forløbne år, har jeg en fortælling fra styrelsesmedlem fra Holstebro Karen Bjerre Madsen.

Fredag formiddag var der en del skolebørn på pladsen. En flok kom hen til Karen og ville se, hvad hun havde at byde på. Hun tog et billede frem af Grundtvig og spurgte: Hvem kan sige mig, hvem det er?

Drengene kiggede og svarede: Det er Gud.

Nej, sagde Karen. Det er ikke Gud. Hvis ikke det er Gud, hvem er det så?

Jesus, var det næste forslag.

Nej, nu må I tænke jer om, sagde Karen. Ved I virkelig ikke, hvem der er på billedet? Efter lidt betænkningstid sagde en af drengene: "Det er Einstein".

Eleverne skal ikke klantres for, at de ikke kan genkende et billede af Grundtvig. Det er en ny treenighed: Faderen, sønnen og videnskabens eksemplariske apostel. Hvad det siger om skolen eller elevens gæt, i mødet med GF's telt på Mors, vil jeg lade ligge.

Så vidt de tre billeder af Grundtvig

I det forløbne år har styrelsen fortsat været inddelt i tre hovedudvalg, der koncentrerer sig om kirke, skole, kultur og samfund. Der ud over har vi også et Sydslesvigudvalg.

I forbindelse med konstitueringen, vedtog vi at samarbejde på tværs og forsøge at få et større kendskab i foreningen mellem styrelsen og medlemmer og kredsene lokalt. Niels Henrik Arendt skrev to medlemsbreve om året for at øge oplysningsniveauet om styrelsens initiativer. Jeg har i det forløbne år kun nået at skrive et.

I et samarbejde mellem udvalgene er der blevet holdt en kursusdag "Tal sammen" i Askov. Endnu et var planlagt i Nordjylland, men det blev aflyst pga. manglende tilmeldinger. I februar holdt vi styrelsesmøde i Brande og havde inviteret de lokale kredse i en radius med en fornuftig køreafstand. Det var oplysende at høre om, hvad der foregik i Brande, Silkeborg og mange andre steder. Vi fik ideer af hinanden, og bekræftet, at kredsens programmer vidner om et stort samfundsengagement. Samtalekortene bliver brugt, og der bliver lokalt lavet fællesspisning, hvor tilflyttere og flygtninge til et lokalområde inviteres. I styrelsen havde vi efterfølgende to oplæg om udvidelse af medlemskredsen. Efter menighedsrådsvalget vil vi opfordre medlemmerne i de nye menighedsråd til at blive medlemmer. Højskoleforeninger, Skærum Mølle og Liselund er i medlemskredsen, men de nye lokale kulturhuse, der drives af frivillige kunne også være en mulighed.

Vi bør interessere os for udviklingen af foreningen. Politisk og økonomisk tales der meget om forskellen mellem udkant og de store byer. Grundtvigsk Forum er et netværk af kredse og enkeltmedlemmer med sekretariat på Vartov. Det er en god udgangsposition for solidaritet og sammenhæng, at der i Grundtvigsk Forums regi gennemføres folkeoplysningsarrangementer af forskellige slags lokalt i landsbyer, i større og mindre provinsbyer og i hovedstaden. Vi kan godt beskrives som en forening af selvkørende enheder, der har et vist interessefællesskab. Men der er et tydeligt fællespræg i at vægte samtale, foredrag og fællessang.

Til årsmødet sidste år trak jeg styrelsens forslag til en ændret formålsparagraf tilbage. Vi har ikke udarbejdet et nyt forslag til i år, og slet ikke taget stilling til, om der skal fremlægges et nyt i den nærmeste fremtid. Det vi besluttede i styrelsen efter mødet sidste år var, at der skulle mere tid til samtale, så flere kunne komme til orde. Derfor er der i morgen før frokost afsat tid til at tale om formålet.

I Kristi himmelfart blev der afholdt himmelske dage i København. Det foregik overalt i Københavns byrum, på pladser, i kirker og mange andre steder. Vartov summede af arrangementer, som Grundtvigsk Forum, Folkekirkens kor, pastoralseminariet og Forlaget Eksistensen lavede delvis sammen og hver for sig. Kultur og samfundsudvalget havde produceret et nyt sæt samtale kort om "Eksistens". Der var salonstemning i gården. Kirkedage bliver aldrig det samme igen. Hans Grishauge gjorde en enorm frivillig indsats for at få den vision virkeliggjort, at forny kirkedagene i byens rum.

Jeg lovede sidste år, at rapportere fra folkekirkemødet, som blev afholdt i Universitetets festsal på de himmelske dage. Møderne var uformelle, oplysende og diskuterende om en national kirke i en global verden, om dåb, om stedets kirke og om den eksistentielle samtale. Fremmødet var blandet. Der var hverken optakt til resolutioner eller de store revolutioner, men der imod til flere samtaler om fælles emner, som der ikke nødvendigvis var enighed om, men som alle fandt væsentlige og relevante at diskutere.

Sessionen om dåb var meget konstruktiv. Det faldende dåbstal og en vilje til at finde ud af, hvad der kan bidrage til at kvalificere forældre og børn i deres overvejelser i forbindelse med valg eller fravalg af dåben gav anledning til konstruktive samtaler. Både Kirkeudvalg og Grundtvig-Akademiet arbejder videre med dette spørgsmål. Der har været afholdt en konference om dåb, både om barnedåb og voksendåb. Og Grundtvigsk Forum er medudgiver til en lille udgivelse, der henvender sig til forældre i spørgsmålet om dåb.

Høringssvar

Afsluttende vil jeg kort opsummere indhold og nogle af de principper, som har været retningsgivende for de høringssvar, som Grundtvigsk Forum har afgivet i forbindelse med den række af lovgivningstiltag på det retspolitiske, religionspolitiske, folkeoplysnings- og friskoleområdet, der kom i kølvandet på "Moskeerne bag sløret." Og som allerede har været gennemgået af årsmødets taler Lisbeth Christoffersen og som efterfølgende er blevet diskuteret. Alle høringssvar ligger på Grundtvigsk Forums hjemmeside.

I forhold til stramningerne på skoleområdet har vi afgivet det længste høringssvar. Det forholder sig til, at begreberne åndsfrihed og mindretalsbeskyttelse er blevet stadig mere indskrænket gennem de sidste 15 år. Høringssvaret understreger, at vi i Grundtvigsk Forum opfatter det som helt selvfølgeligt, at en skole gennem undervisning, og virksomhed i det hele taget, forbereder eleverne på at leve i det danske demokratiske samfund. Men der skal være frihed til at mene, at demokrati ikke er den rigtige styreform. Staten skal kun blande sig, hvis et mindretal handler imod lovgivningen. For at stå mål med folkeskolen, skal eleverne myndiggøres og dannes, så de er i stand til at indgå i et samfund bygget på frihed og folkestyre. Demokrati kan ikke i sig selv være målet, men at vi uddanner og danner elever til kritisk og ansvarligt at kunne deltage i samfundet. Lovforslaget indfører skærpet tilsyn, som ikke går på at undersøge fagligheden i de obligatoriske fag, men åbner

for at kunne føre samtaler alene med eleverne, ikke for at tilse skolens faglige kvalitet, men for at sikre at eleverne har taget det frie demokratiske samfunds værdier til sig. Det er et anslag mod åndsfriheden og den lov som skulle sikre mangfoldighed og frihed til at lave værdibårne skoler i det danske skolesystem.

I de øvrige høringssvar er vi konsekvent gået imod en særliggørelse af religion. Fx i forhold til det at stille krav om kurser i familieret, frihed og folkestyre for religiøse forkyndere. Folkekirkepræster har allerede sådan et kursus på pastoralseminariet. Grundtvigsk Forum har i høringssvaret anført, at det samme må gælde for andre vielsesbemyndigede, der optræder på statens vegne.

Et andet eksempel på særliggørelse af det religiøse findes i lovforslaget til "Kriminaliseringen af udtrykkelig billigelse af visse strafbare handlinger som led i en religiøs oplæring." Ytringer af religiøse forkyndere. Lovforslaget udskiller gudsyndelse, religionsundervisning og religiøse forkyndere. Det er et nybrud i dansk lovgivning, at "billigelse af strafbare handlinger" udtalt i en religiøs sammenhæng, straffes hårdere, end hvis det samme blev fremsagt i en anden holdningsmæssig, social eller politisk sammenhæng.

Det kan være svært at afgøre, hvornår en situation er religiøs, hvornår noget er undervisning eller forkyndelse. Det kan føre til en lemfældig retspraksis, og føre til vilkårlighed og usikkerhed i civilsamfundets foreninger.

Vi har også peget på, at fremhævelsen af den religiøse autoritet til forskel fra enhver anden autoritet ikke passer med den lutherske tanke om det almene præstedømme.

En tilsvarende særliggørelse finder man i ændringerne til folkeoplysningsloven. På den ene side understreger lovforslaget, at "Aktiviteter for børn og unge af idebestemt, politisk og religiøs art skal sidestilles med anden folkeoplysende aktivitet for børn og unge", - men nu suppleres denne paragraf med en indskrænkning i et efterfølgende stk. 4: "Der kan ikke ydes tilskud til aktiviteter, som har karakter af gudsyndelse eller kirkelige handlinger."

I høringssvaret advarer vi imod, at den utilsigtede konsekvens kan medføre en sekularistisk udvikling af kultur- og samfundsliv med folkeoplysningsloven som en slags motor. For hvad betyder "aktiviteter, som har karakter af"? Forbuddet kan føre til udelukkelse af kirkelige foreninger og selvcensur i foreningerne. Vil det fremover være et problem at sige Fadervor og syngesalmer i fx de kirkelige

ungdomsbevægelser, lejre med gudstjeneste? Kan den lokale kirke indgå i en teaterfestival? Kan menighedsrådet holde møde på biblioteket? Kan en religiøs gruppe låne eller leje den lokale hal til et større arrangement?

Advarslen er ikke ubegrundet. Tidl. kulturminister Marianne Jelved (R) udsendte i august 2014 en fortolkning af nugældende lov, der indskærpede, at kommunerne ikke må forskelsbehandle de religiøse organisationer og foreninger, der får støtte til børne- og ungdomsarbejde gennem folkeoplysning.

Vi har henstillet til, at man overvejer, hvor vilkårligt det kan blive at afgøre ”karakter af gudsdyrkelse”. Organisationer med baggrund i monoteistiske religioner, jødedom, kristendom og islam er tydeligt gudsdyrkende. Det er religioner, som er synligt fællesskabsstiftende og som anvender forkyndelse, hvor en østligt inspireret religiøs praksis fx meditation, yoga og selvudvikling, måske ikke i samme grad vil blive opfattet som religiøs og gudsdyrkende.

Staten skal med lov sikre gode kår for åndsfriheden ved at garantere retten til frit at ytre sig og til forsamlings- og foreningsfrihed. Folkeoplysningen skal ikke adskilles fra disse grundlæggende frihedsrettigheder. Henvisningen til demokrati og menneskerettigheder som grundlag for folkeoplysning er ikke reel, når loven i samme åndedrag fastsætter, at religiøse forkyndere og aktiviteter som har karakter af gudsdyrkelse ikke skal indgå i folkeoplysning.

Vi har understreget, at staten hverken kan eller skal udleve frihedsrettighederne, men alene garantere dem. Det er til gengæld borgerne, der opretholder og udlever retsgarantierne ved at tage frihederne i brug og udfolde dem ud fra deres religiøse, politiske eller ideologiske overbevisninger. Dette er folkeoplysningens inderste formål og af den grund et samfundsmæssigt gode, som ikke må sættes over styr på grund af misbrug.

Åndsfrihed består af to lige vigtige sider. For det første samvittigheden, som et menneske er bundet af, for det andet at staten ikke tvinger borgeren i tros- og samvittighedsspørgsmål. Det kan selvfølgelig ikke betyde, at man må bruge religion eller ideologi som påskud til at tage friheden fra andre.

Åndsfrihed, religionsfrihed og gode kår for Folkekirke, kristendom, så vel som for andre religioner og livsanskuelser, medvirker til udfoldelsen af oplysning og livsforståelse i et demokratisk samfund.

Året har været begivenhedsrigt, der har været vagtskifte i Vartov. Der skal lyde en stor tak til Joachim og alle medarbejdere, der gør et kolossalt stort arbejde for at få hverdagens mange opgaver og gøremål i hus. Og I gør det på en måde, så det altid er gæstfrit og dejligt at komme her.